QIRDA TA' KARATTRU

L-ISTORJA tad-dinja kienet, u tibqa', mill-bidu nett ġlieda minn taħt għal fuq u minn fuq għal taħt. Kieku kienet daqshekk biss, it-traġedja kienet tibqa' dejjem ħarxa imma aqsar għax b'att jew żewġ attijiet anqas. Imbarra minn din il-ġlieda minn isfel għal fuq u minn fuq għal isfel, hemm ukoll il-ġlieda tal-bniedem miegħu nnifsu u oħra ma taqta' qatt tan-nies ta' soċjetà waħda bejniethom kienet liema kienet il-klassi tagħhom. Fil-bniedem hemm ix-xejra ħażina li wieħed jeqred lil ieħor. Min ħoloq il-qawl Latin *Homo Homini Lupus* ma qalx ħaġa oħra ħlief dak li qed ingħid jien fi kliem ieħor; jiġifieri li l-Bniedem hu l-qerried tiegħu nnifsu (kumpless suwiċidali) u ta' bnedmin oħra bħalu (kumpless ta' regħba, setgħa, eċċ).

Minn studji psiko-analitiċi nistgħu naslu biex naqbdu f'idejna xi ħjut imżarrda mill-kobba mħabbla li huma t-taħwida ta' ġibdiet u xejriet qerrieda minsuġin ġo xulxin u kontra xulxin li flimkien, jagħmlu lill-bniedem qisu qasba l-ħin kollu tixxejjer mar-riħ, imbuttat minn forzi għomja li mhux dejjem ikun jiflaħ għalihom. Dawn ix-xejriet qerrieda, kumplessi bħal ma huma l-għira, ir-regħba għall-ġid jew għas-setgħa u molol oħra li jqabbżu għamil il-bniedem u jimbuttawh fi ġlieda ta' klassi ma' klassi u ta' nazzjon ma' nazzjon jistgħu jifirdu u jfarrku s-soċjetà jekk din ma tagħrafx trażżanhom.

Aħna l-Maltin, mhux inqas minn ġnus oħra, għandna quddiemna l-periklu tal-qirda tagħna nfusna bħala Maltin imħabba din il-ġlieda dejjem sejra bejn bniedem u bniedem (wieħed ma jaħmilx lil ieħor), bejn nazzjon u nazzjon. Il-ġnus il-kbar, imkabbrin bihom infushom, ma jħossux li hemm wisa' għall-ġnus iż-żgħar, u bħal dak li qallu biex jagħmlulhom pjaċir jippruvaw jibilgħuhom u jeqirduhom – daqqa jirnexxilhom, daqqa le. Minnaħa l-oħra, jekk is-sinsla tal-poplu ma tkunx therriet għal kollox, il-ġnus iż-żgħar iżommu iebes għal dan il-periklu ta' qirda billi jpattu għaċ-ċokon tan-numru tagħhom (eluf fejn il-miljuni fil-każ tagħna), bis-saħħa li tiġi mill-għaqda. Mal-qawl Latin *Homo Homini Lupus,* inżidilkom il-qawl Malti li jinsab f'ilsna oħra: "Il-ħuta ż-żgħira qatt ma kielet il-ħuta l-kbira". Min qatt jistenna li vopa tibla' baliena? Imma baliena tibla' baħar vopi jekk kemm-il darba din ma tittendix biha fil-waqt u taħrabha.

Hawn qiegħda s-salvazzjoni tal-popli ż-żgħar, sewwa sew fl-istess pont fejn hemm is-salvazzjoni tal-vopi mhedda bil-qirda tal-baliena jew ta' kelb il-baħar. Fl-ibħra tad-dinja hemm wisq klieb il-baħar qattiela jgħumu! Biex il-Kbir ma jgħaffġekx u jkissrek ħalli jġibek taħtu, trid jew twarrab minn triqtu jew inkella ddurlu minn naħa oħra. Jekk ma tagħmilx hekk, jiġrilek bħal ħuta li tara baliena u tibqa' dieħla ġo ħalqha. Il-popli ż-żgħar li għandhom id-dritt igħixu biċ-ċiviltajiet qodma tagħhom, jeħtiġilhom jagħarfu l-periklu taż-żminijiet... il-periklu tal-ħuta l-kbira li tibla' l-ħuta ż-żgħira. Jekk il-popli ż-żgħar ma jagħarfux dan il-periklu, jistgħu jagħmlu t-testment tal-mewt u jħejju wkoll il-funeral tagħhom stess. F' dawn iż-żmenijiet, biex il-popli ż-żgħar jibqgħu jifilħu jgħixu, jeħtieġ li jkollhom il-għeruq tal-ħajja tagħhom imħawlin fil-qiegħ ta' l-identità nazzjonali tagħhom. Li kieku l-Baski *(Basques),* li jgħoddu madwar darbtejn daqs il-Għawdxin, ma kellhomx is-sens qawwi ta' identità nazzjonali, kieku ilhom li nxtorbu u għebu mid-dinja bħala poplu. Madanakollu, għax għarfu jżommu iebes, u għax kellhom in-nies tagħhom qalbiena, il-Baski rnexxielhom iżommu l-identità nazzjonali tagħhom bla mittiefsa għalkemm politikament jagħmlu sehem wieħed ma' l-Istat Spanjol. Kien dan is-sens ta' periklu li ssib ruħha fih il-ħuta ż-żgħira quddiem il-ħuta l-kbira li ġagħal il-popli ż-żgħar igħożżu u jiffurmaw l-identità nazzjonali tagħhom u jżommu iebes għal kull attentat ta' qirda. Imma qabel xejn ried ikollhom dak is-sens ta' identità nazzjonali li tinbena fuq is-sens ta' rispett għal dak kollu li hu nazzjonali għalihom. Mingħajr dan is-sens ta' rispett għalihom infushom ma kienx jirnexxilhom.

Jien trabbejt u kbirt fi żmien meta mhux biss l-ilsien Malti imma tista' tgħid dak kollu li hu Malti kien immaqdar u mżeblaħ. Il-Malti kien meq-

jus bħala l-ilsien tal-kċina – l-ilsien tas-sefturi, l-ilsien tal-baxxi. Għalhekk il-qawmien favur l-ilsien Malti ġie l-ewwelnett minn fost il-ħaddiema, megħjunin minn xi ntellettwali li kienu ħarġu mill-klassi tal-ħaddiema. Bil-katedra, mindu twaqqfet sa llum, jiena bnejt fuq sisien qawwija l-istudji xjentifiċi tal-Malti; biha kabbart il-qima għal ilsien il-poplu fost l-istudenti ġo l-Università, dik il-ħabta ċentru qawwi ta' Konservatiżmu u maġmar ta' moviment qawwi kontra lsien il-poplu. Il-Malti llum laħaq il-livell akkademiku tal-lingwi l-oħra li jintgħallmu fl-Università b'differenza mportanti ħafna għalina. Id-differenza hi din: Waqt li l-ilsna barranin iduru dejjem madwar ċiviltà u kultura ta' nies oħra li m'għandhomx u qatt ma jista' jkollhom sehem fil-ħajja tagħna, il-katedra tal-Malti ġibdet l-attenzjoni ta' l-istudenti għal dak li huwa Malti u Nazzjonali; u tathom prinċipji xjentifiċi ta' fonetika u lingwistika ġenerali li tgħinhom fl-istudju ta' l-ilsna barranin; tathom apprezzament ta' letteratura Maltija; tal-folklor u studji soċjali Maltin; ħjiel ta' arkeoloġija u l-etnografija ta' Malta; storja ta' l-Islam; taħriġ fl-ilsien Taljan u Franċiż għal skop ta' qari u traduzzjoni ta' studji lingwistiċi miktubin b'dawn l-ilsna, minbarra l-lingwa Ingliża li biha huma miktubin xi kotba lingwistiċi li jaqraw tul il-kors. Barra minn hekk, kull student li jidħol għal B.A.(Hons.) barra li jistudja l-Għarbi għal tliet snin, jikteb fuq soġġett ta' nteress Malti, xogħol li għalih ikollu jagħmel ħafna tiftix qabel ma jibda jikteb. Bħall-istudenti l-oħra kollha, l-istudenti tal-Malti jkunu ġa għamlu kors ta' studji ta' Ċiviltà tal-Mediterran jew studji Klassiċi Kulturali. Fi kliem ieħor, il-katedra tal-Malti fettxet li tagħti lill-istudenti mhux biss formazzjoni akkademika bħal kull student ieħor fl-Universitajiet tad-dinja, imma wkoll sens ta' identità nazzjonali li qatt ma tista' tiġina minn għand il-barranin għaliex l-identità nazzjonali ta' dawn hija diversa minn tagħna.

Dan kien il-kontribut tal-katedra tal-Malti għall-ħolqien, tkattir u kobor ta' kultura u ċiviltà nazzjonali Maltija, f'għaqda waħda għalenija malkittieba u studjużi tal-Malti fl-imgħoddi u llum. Jekk qatt, għal xi raġuni jew oħra, din il-ħidma ta' formazzjoni taż-żgħażagħ fl-ambjent intellettwali ta' l-Università ma tiħux l-apprezzament li ħaqqha, għall-inqas trattament ugwali ma' dawk li jieħdu grad fl-ilsna barranin, iż-żgħażagħ Maltin iħossu rwieħhom iddemoralizzati u jibdew iħarsu lejn il-barrani b'sens ta' *inferiority complex* għalihom infushom, għas-soċjetà li ma tagħrafx tapprezza dak li hu Malti u jispiċċaw biex jitilfu kull sens ta' rispett għall-identità nazzjonali Maltija. U għal darb'oħra tirbaħ il-ħuta l-kbira li dejjem sabet min jagħlifha u jħaxxinha.

Ma għandna qatt ninsew li meta l-pajjiżi l-kbar riedu jixorbu u je-

qirdu l-pajjiżi żgħar, l-ewwel kanuni li fetħu mmirawhom għal fuq il-lingwa tal-pajjiżi. Dan għamluh b'argumenti li ħafna minnhom smajniehom hawn Malta, wieħed fost oħrajn li l-lingwa ta' pajjiż żgħir ma tiswiex għall-kummerċ ta' pajjiż ma' ieħor, bħal kieku fid-dinja ma kienx hemm ħlief kummerċ jonkella ma kienx hemm fid-dinja tlieta jew erba' lingwi internazzjonali (mhux ħafna iktar iżjed) li l-popli żgħar jistgħu jitgħallmuhom bħal popli oħra biex bihom jilħqu l-bżonnijiet industrijali u kummerċjali tal-pajjiżi jonkella m'hemmx ħafna lingwi oħra ta' pajjiżi żgħar b'letteratura u storja kbira.

Dawk li jiftakru t-Tieni Gwerra dinjija għadhom jiftakru l-inċident kurjuż ta' żewġt iħbieb tal-qalb (għall-inqas hekk kien jidher minn barra); il-kapijiet ta' żewġ pajjiżi li dik il-ħabta kienu jwerwru d-dinja. Qed ingħid għal Hitler, il-*Führer* tal-Ġermanja Nażista u Benito Mussolini, *il Duce* ta' l-Italja Faxxista. Dawn, għalkemm kienu ħbieb ta' ġewwa għax kellhom f'moħħhom li jagħmlu gwerra u mbagħad jaqsmu u jħalltu, it-tnejn ippersegwitaw liċ-ċittadini tagħhom li ma kinux jitkellmu l-lingwa tal-pajjiż għax ta' nisel ieħor. Il-komunità Taljana li kienet tagħmel sehem mit-territorju Nażista kienet imġiegħla tuża l-Ġermaniż bħala lingwa uffiċċjali flok it-Taljan u, bil-maqlub, il-Ġermaniżi li kienu jagħmlu sehem mit-territorju Faxxista kienu mġegħlin jużaw it-Taljan flok il-Ġermaniż.

Kull min jaf l-istorja, u jafha mhux bħala sensiela ta' ġrajjiet u dati biss, imma wkoll bħala dokument ta' ruħ il-poplu, ma jistax jaħrab il-konklużjoni li l-kuxjenza lingwistika tal-poplu hija mera ċara ta' l-identità tiegħu. Xhieda ta' dan għandna mhux biss mill-ġrajja tal-persekuzzjonijiet li tul is-sekli ġarrbu n-nazzjonijiet iż-żgħar, daqqa bil-miftuħ u daqqa bil-magħluq, imma wkoll mill-użu li l-popli l-kbar għamlu mill-lingwa tagħhom. Il-popli l-kbar ma jinqdewx bil-lingwa tagħhom għall-attivitajiet industrijali u kummerċjali biss, imma jinqdew bihom ukoll għall-attivitajiet li ma jħallux flus u lanqas isiru għall-flus, imma jsiru għax il-bniedem iħoss bżonnhom. B'dan il-mod, il-pajjiżi l-kbar ħolqu u kabbru l-letteratura tagħhom, u dan għamluh għax l-espressjoni tal-personalità tal-bniedem hija bżonn kbir għalih, daqs il-ħobż u daqs l-ilma li mingħajrhom imut. Kull poplu ħieles għandu d-dritt li jinqeda bil-lingwa li wiret mingħand missierijietu skond is-sengħa tal-kitba u hekk jagħti lil pajjiżu kontribut għall-iżvilupp kulturali tiegħu. Inkella pajjiż kif jista' qatt ikollu koltura tiegħu u jiftaħar li hu nazzjon?

Ħafna minn dawn l-awturi la qatt daħlu u lanqas jidħlu fl-attivitajiet tal-kummerċjanti u industrijalisti, imma huma l-aħjar ċertifikat taċ-ċiviltà ħajja ta' art twelidhom. Goethe u Schiller fil-Ġermanja, Chaucer u Shake-

speare fl-Ingilterra, Dante u Tasso fl-Italja u oħrajn f'pajjiżi oħra, biex ma ntawwalx il-lista, jixħtu dawl akbar fuq pajjiżhom fi żminijiethom minn ħafna oħrajn li isimhom intesa għax ma kellhom xejn x'jagħtu lill-umanità aktar mill-bżonnijiet tal-ġurnata għal dik il-ġurnata u forsi għal xi ftit żmien ieħor wara. Dak li jgħodd għall-kbir għandu jgħodd għaż-żgħir. Il-popli ż-żgħar għandhom ukoll id-dritt għar-rispett tagħhom infushom li jinbena l-ewwel nett fuq l-identità nazzjonali mbagħad fuq dak li l-poplu għandu l-ħila jagħmel. Il-pajjiżi ż-żgħar ma jistgħux jibqgħu jgħixu fid-dinja tal-lum jekk ma jħarsux lilhom infushom minn ħalq il-baliena. Ħalqha kbir wisq u jasa' ħafna! Il-ħuta l-kbira dejjem tibqa' tibla' l-ħuta ż-żgħira jekk din ma tittendix biha u tibqa' dieħla ġo ħalqha mal-kurrent ta' l-ilma.

L-akbar traġedja li jista' jiġrilu pajjiż żgħir mhux li jkollu jiġġieled għall-identità tiegħu ma' pajjiż kbir, (dan dejjem ġara u dejjem jibqa' jiġri) imma, li ħafna drabi, ikollu jiġġieled għall-ħarsien ta' l-identità nazzjonali tiegħu kontra x'uħud tal-pajjiż tiegħu li, għal xi raġuni jew oħra, ikunu tilfu l-identità nazzjonali tagħhom. Dawn, biex nagħti eżempju minn pajjiżna, ikunu Maltin ta' l-isem biss. Dawn agħar mill-barranin, huma l-akbar għajb u periklu għall-ħarsien ta' l-identità nazzjonali tagħna. Dawn, agħar mill-barranin, b'għamilhom jistgħu jkunu l-qirda tagħna bħala poplu Malti. Jekk nitilfu l-lingwa jew inkella nħalluha titħassar sa ma ssir speċi ta' lingwa ta' poplu bla sinsla b'daqshekk la sa nsiru Ingliżi, la Taljani, la Franċiżi u lanqas Ġermaniżi. Kulma jiġri hu li nitilfu dak li hu tagħna b'wirt minn għand misserijietna u li miegħu l-aħjar nies Maltin żiedu dak li hu ta' ħaddieħor biex il-kultura tagħhom tkun ta' livell għoli fil-wisa' tal-qalb u l-moħħ u mhux fid-djieq tal-preżent. Il-futur ta' Malta qiegħed f'idejn iż-żgħażagħ. Aħna nifirħu naraw joħorġu awturi tajba minn fosthom li l-kitba tagħhom hija dokument ta' żminijietna. L-agħar ħaġa li nistgħu nagħmlu għal pajjiżna hu li noħolqu sens ta' inferjorità *(inferiority complex)* bejnietna għal kull ħaġa li hi Maltija, fost dawn il-Lingwa tal-Poplu li tagħżilna minn ġnus oħra mingħajr ma tifridna minnhom. Min ma jħossux kburi bil-lingwa ta' pajjiżu, li għalina hu l-Malti daqs kemm l-Ingliż hu għall-Ingliżi wit-Taljan għat-Taljani, lanqas ma jħossu kburi bin-nies li jitkellmuh – fil-każ tagħna Maltin oħra bħalhom, u forsi għal din ir-raġuni x'uħud mill-Maltin tagħna li għamlu isem raw aktar apprezzament u qima mill-barranin milli mill-ġewwenin.

Li pajjiżi kbar jipprovaw itellfuna s-sens ta' l-identità nazzjonali, iġagħluna nħossu ruħna agħar u ċkejknin ħdejhom, tistennieha u tifhimha għax għandha r-raġuni tagħha – ir-raġuni tal-ħuta l-kbira li dejjem trid

tibla' l-ħuta ż-żgħira. Dak li jweġġa' u jdejjaq liż-żgħażagħ li għandhom sens ta' idejal (ix-xjuħ li ilhom jafu lil Malta jitnikktu imma ma jistagħġbux) hu l-isforzi li jagħmlu x'uħud minna l-Maltin biex ineżżgħuna mill-identità nazzjonali billi jċekknu lill-Ilsien Malti, ħaġa li ma jagħmluhiex popli oħra ċivilizzati – kbar u żgħar. Narġa' ngħid, li, li l-barrani, għall-ħsibijiet ta' moħħu, jipprova jneżżgħek għarwien biex inħossu rwieħna li m'aħna xejn, wieħed jifhimha għalkemm jikkundannaha. Dak li wieħed ma jifhemx malajr hu kif x'uħud mill-Maltin flok ma jgħinu liż-żgħażagħ tagħna jegħilbu s-sens ta' inferjorità li ilu jaħkem il-poplu tagħna, iżidu jfixkluhom issa b'mod issa b'ieħor... dejjem jippruvaw ineżżgħuhom mill-identità nazzjonali tagħna u jħalluhom għarwenin, mistħija mill-barranin donnu xi ħadd qed jimbuttahom minn daharhom bil-herra ħalli nadurawhom. Kif jista' jkun li dawn iż-żgħażagħ jitilgħu jirrispettaw lil Malta u lil sħabhom il-Maltin?

Ċesri saqsa lil ħabibu Brutus waqt li dan kien qed jinfdu bis-sejf *Et tu Brute!* – U int ukoll, Brutus! Nistħajjel kultant leħen Malta, sakemm għadha sħiħa u mhux mimsusa, issaqsi lil xi wħud minna: "Mill-barrani ma nistenniex ħaġ'oħra għax hekk jaqbillu... imma wliedi, intom ukoll tridu teqirduni?"

20.ii.73 J. AQUILINA